

RAAP-NOTITIE 3809

Plangebied Zuidwendigeweg te Oosterwolde

Gemeente Oldebroek

**Archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inven-
tariserend veldonderzoek - karterende fase**

Colofon

Opdrachtgever: Van Westreenen Adviseurs B.V.

Titel: Plangebied Zuidwendigeweg te Oosterwolde, gemeente Oldebroek; archeologisch vooronderzoek: een bureau- en inventariserend veldonderzoek - karterende fase

Status: eindversie

Datum: mei 2011

Auteurs: *drs. R.M. Brouwer & J. Vosselman MA*

Projectcode: ODZO

Bestandsnaam: NO3809_ODZO

Projectleider: J. Vosselman MA

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 45365

Bewaarplaats documentatie: RAAP Oost-Nederland

Autorisatie: drs. S.W. Jager

Bevoegd gezag: gemeente Oldebroek

ISSN: 0925-6369

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwendeldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2011

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 10 maart 2011 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met een Wabo-aanvraag voor de herinrichting van het erf van Zuidwendigeweg 3 te Oosterwolde in de gemeente Oldebroek. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten.

Op basis van het bureauonderzoek gold voor het plangebied een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten, en dat uit alle tijdvakken (Steentijd t/m Nieuwe tijd). Deze verwachting is gebaseerd op het feit dat het plangebied gesitueerd is op een dekzandrug. Dit soort hooggelegen plekken waren door de eeuwen heen gewild als woonplaats. Het kan daarbij zowel gaan om kleine kampementen uit de Steentijd als grotere nederzettingsarealen uit de tijd dat men zich ergens blijvend vestigde. Naar verwachtingen bevinden eventuele archeologische resten zich direct onder de bouwvoor of onder een eventuele dunne afdekkende kleilaag.

Er zijn tijdens het veldwerk binnen het plangebied Zuidwendigeweg te Oosterwolde echter geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van (waardevolle) archeologische resten. Op basis hiervan kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen vermoedelijk geen archeologische sporen zullen worden verstoord.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt in het plangebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Op grond van de bevindingen van dit onderzoek neemt de gemeente Oldebroek een selectiebe-sluit.

1 Inleiding

1.1 Kader en doelstelling

In opdracht van Van Westreenen Adviseurs B.V. heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau op 10 maart 2011 een bureau- en inventariserend veldonderzoek uitgevoerd in verband met een Wabo-aanvraag voor de herinrichting van het erf van Zuidwendigeweg 3 te Oosterwolde in de gemeente Oldebroek. Dit onderzoek diende te worden uitgevoerd omdat realisatie van de plannen zou kunnen leiden tot aantasting of vernietiging van mogelijk aanwezige archeologische resten. Doel van het bureauonderzoek was het verwerven van informatie over bekende en verwachte archeologische waarden teneinde een gespecificeerde verwachting op te stellen. Doel van het veldonderzoek was het toetsen van die gespecificeerde archeologische verwachting en, indien mogelijk, een eerste indruk geven van de aard, omvang, datering, kwaliteit (gaafheid en conservering) en diepteligging van eventueel aangetroffen archeologische resten. Op basis van de onderzoeksresultaten en de aard en omvang van de voorgenomen bodemingrepen is vervolgens in hoofdstuk 4 een advies geformuleerd met betrekking tot eventueel archeologisch vervolgonderzoek.

1.2 Administratieve gegevens

Het plangebied (circa 4.000 m²) ligt ten noordoosten van de bebouwde kom van Oosterwolde, direct ten zuiden van de Zuidwendigeweg (figuur 1). Het gebied staat afgebeeld op kaartblad 27B van de topografische kaart van Nederland (schaal 1:25.000).

Gemeente: Oldebroek

Plaats: Oosterwolde

Plangebied: Zuidwendigeweg 3 te Oosterwolde

Centrumcoördinaten: 192.413/498.893

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-waarnemingsnummers: niet van toepassing

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer: 45365

1.3 Huidige en toekomstige situatie

Op recente topografische kaarten 1:25.000 is het plangebied afgebeeld als een erf met bebouwing (Dam & Koote, 2004). Recente luchtfoto's uit Google Earth bevestigen dit grondgebruik. Volgens de geraadpleegde topografische kaart en het Actueel Hoogtebestand Nederland (www.ahn.nl) bedraagt de huidige maaiveldhoogte in het plangebied ongeveer 1,73 m +NAP. Er is voor het plangebied een zogeheten Wabo-aanvraag gedaan voor de herinrichting van het erf. Drie gebouwen zullen worden gesloopt. Hiervoor in de plaats zullen twee andere gebouwd wor-

den. In hoeverre de bodem reeds door de bestaande bebouwing is verstoord is niet bekend. Ook is nog onduidelijk in hoeverre de nieuwe bebouwing de bodem zal verstoren.

1.4 Onderzoeksopzet en richtlijnen

Het onderzoek omvatte een bureau- en een veldonderzoek. Het veldonderzoek bestond uit een karterend booronderzoek. Het onderzoek is uitgevoerd volgens de normen van de archeologische beroepsgroep (zie artikel 24 van het Besluit archeologische monumentenzorg). De Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl), geldt in de praktijk als richtsnoer. RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde archeologische perioden. Achterin dit rapport is voorts een lijst met gebruikte afkortingen opgenomen.

2 Bureauonderzoek

2.1 Methoden

Het bureauonderzoek is uitgevoerd om een gespecificeerde archeologische verwachting op te stellen. Daartoe zijn reeds bekende archeologische en aardkundige gegevens verzameld en is het grondgebruik in het plangebied in het heden en verleden geïnterpreteerd.

Geraadpleegd zijn de volgende bronnen:

- het ARChEologisch Informatie Systeem (ARCHIS);
- de Archeologische Monumenten Kaart (AMK);
- literatuur en historisch en aardkundig kaartmateriaal (zie literatuurlijst);
- de recente topografische kaart 1:25.000;
- recente luchtfoto's uit Google Earth (www.earth.google.com);
- het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN);
- de molendatabase;
- de archeologische waarden- en verwachtingskaart van de gemeente Oldebroek (Goossens e.a., 2010).

2.2 Resultaten

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie en bodem

Volgens de Archeologische Landschappenkaart van de gemeente Oldebroek valt het plangebied binnen een zone die wordt gekenmerkt door dekzandruggen- en koppen, en dat met een afdekende klei- en/of veenlaag met een dikte van minder dan 50 cm. Dekzandkoppen en -ruggen betreffen de voor de archeologie belangrijkste landschappelijke eenheden binnen het dekzandlandschap. Het gaat om gebieden die door de eeuwen heen een grote aantrekkingskracht uitoefenden op de mens. Door de hoge ligging leenden ze zich (in combinatie met oppervlaktewater in de nabijheid) uitstekend als woonplaats. Op veel dekzandruggen zijn dan ook archeologische vondsten gedaan.

De dekzandhoogten verheffen zich over het algemeen een tot enkele meters boven hun omgeving. Vanwege de hoge ligging en zandige bodemgesteldheid zijn ze goed ontwaterd (over het algemeen grondwatertrap VI en VII). Bodemkundig gezien kenmerken ze zich door hoge en-keerdgronden, veldpodzolen en laarpodzolen (veldpodzolen met cultuurdek). Over het algemeen is sprake van langgerekte, zuidwest-noordoost georiënteerde ruggen die in enkele gevallen grenzen aan dalvormige laagten. Dit patroon van ruggen en dalen ontstond in de eindfase van het Weichselien toen door uitstuiving laagtes ontstonden en elders het zand weer werd afgezet in de vorm van tot langgerekte ruggen en koppen. In het Holoceen raakten die dekzandruggen en -koppen begroeid en ze zijn sindsdien dan ook weinig veranderd. Het plangebied maakt deel

uit van een gebied met een dekzandrug 'met een ingedrongen kleidek' (Goossens e.a. 2010; ARCHIS).

Archeologische waarden- en verwachtingskaart met bijbehorende landschapscodering

Aan de zones met dekzandkoppen of -ruggen waarbinnen het plangebied is gelegen, kan zoals gesteld een hoge archeologische verwachting worden toegekend. Voorts is in het plangebied sprake is van een woning met een cultuurhistorische waarde. Het betreft hier het aanwezige woonhuis (Goossens e.a., 2010). Direct ten noorden van het plangebied was ooit het Huis Wittenstein gelegen. Deze havezate of ridderhofstad dateert uit de Late Middeleeuwen en is in de jaren '30 van de 20e eeuw afgebroken (Van den Berghe & Willemse, 2009).

AHN en luchtfoto's

Op de weergave van het AHN is de hogere ligging van het plangebied op de zuidelijke rand van de dekzandrug duidelijk waarneembaar.

Historische situatie en mogelijke verstoringen

Historische kaarten uit de 19e eeuw laten zien dat het plangebied (in ieder geval) vanaf 1832 bebouwd is geweest. Het gaat daarbij om de voorgangers van het huidige hoofdgebouw. Deze voorgangers zijn waarschijnlijk niet ouder dan de Nieuwe tijd. Het perceel was al die tijd verder in gebruik als akker (Uitgeverij Nieuwland, 2005; Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; www.watwaswaar.nl).

Bekende archeologische waarden

ARCHIS en AMK

In ARCHIS staan verschillende terreinen van hoge archeologische waarde in de omgeving van het plangebied geregistreerd. Ten eerste gaat het om het terrein dat de restanten van het Huis Wittenstein bevat (monumentnummer 13636). De eerste vermelding van deze havezate of ridderhofstad dateert uit 1595. Het huis had een rechthoekige vorm met topgevels aan de korte zijden en in het midden van de voor- en achterzijde een trapgevel. Aan de achterzijde bevonden zich twee uitbouwsels (vermoedelijk schuren), zodat de gracht een U-vorm had. De top- en trapgevels zijn omstreeks 1740 verwijderd, terwijl rond 1880 de gracht is gedempt. In 1675 werd het huis aangeslagen voor acht zogeheten vuursteden en in 1683 voor zes. In 1938 is het huis verkocht en gesloopt en heeft men er een nieuw huis gebouwd (ARCHIS).

Ten noordoosten van het plangebied bevindt zich een zone met meerdere huisterpen (ARCHIS: o.a. monumentnummers 4674-4684; waarnemingen 13022-13024).

Historische kaarten

De geraadpleegde historische kaarten bevatten, buiten de aanwezige bebouwing vanaf 1832, geen concrete aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische resten in het plangebied (Uitgeverij Nieuwland, 2005; Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990; www.watwaswaar.nl).

Molendatabase

Volgens de molendatabase was er in (de directe omgeving van) het plangebied geen molen aanwezig.

AHN en luchtfoto's

Het raadplegen van het AHN (www.ahn.nl) en recente luchtfoto's uit Google Earth heeft, afgezien van de ligging op de aanwezige dekzandrug, geen concrete aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied.

Gespecificeerde archeologische verwachting

Op basis van bovenstaande gegevens kan aan het plangebied een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten worden toegekend, en dat voor alle archeologische tijdvakken (Steentijd t/m Nieuwe tijd). Deze verwachting is gebaseerd op het feit dat het plangebied gesitueerd is op een dekzandrug. Dit soort hooggelegen plekken waren door de eeuwen heen gewild als woonplaats. Het kan daarbij zowel gaan om kleine kampementen uit de Steentijd als grotere nederzittingsarealen uit de tijd dat men zich ergens blijvend vestigde. Naar verwachting bevinden eventuele archeologische resten zich direct onder de bouwvoor of onder een eventuele dunne, afdekkende kleilaag.

3 Veldonderzoek

3.1 Methoden

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) bestond uit een karterend booronderzoek. De onderzoeksmethode voor het veldwerk is bepaald op basis van de resultaten van het bureauonderzoek (gespecificeerde archeologische verwachting) en het protocol inventariserend veldonderzoek uit de KNA versie 3.2 (stroomdiagram 'keuze onderzoeksmethode karterende fase' en 'Leidraad inventariserend veldonderzoek deel karterend booronderzoek').

Tijdens het veldonderzoek zijn acht boringen verricht. Hierbij is in eerste instantie uitgegaan van een grid van 25 bij 20 m, maar deze is ten opzichte van de huidige bebouwing en oppervlakteverharding enigszins gewijzigd (figuur 1). De gehanteerde methode wordt geschikt geacht voor het opsporen van de meeste in dit gebied te verwachten nederzettingsterreinen uit de periode Steentijd tot Nieuwe tijd. Deze methode is niet geschikt om verkavelingspatronen, graven en andere zeer lokale archeologische resten in kaart te brengen (Tol e.a., 2004).

Er is geboord tot maximaal 1,40 m -Mv met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een Edelmanboor met een diameter van 15 cm. De boringen zijn lithologisch conform NEN 5104 (Nederlands Normalisatie-instituut, 1989) beschreven en met meetlinten ingemeten (x- en y-waarden). Het opgeboorde materiaal is, indien mogelijk, gezeefd over een zeef met een maaswijdte van 0,4 cm en in het veld gecontroleerd op de aanwezigheid van archeologische indicatoren (zoals houtskool, vuursteen, aardewerk, metaal, bot, verbrande leem en fosfaatvlekken).

3.2 Resultaten

Geologie en bodem

In overeenstemming met het bureauonderzoek bestond de ondergrond van het plangebied uit dekzand. De ongestoorde C-horizont bevond zich echter op een relatief grote diepte van 70 tot 120 cm -Mv. In boringen 1, 2 en 8 is een pakket bruine opgebrachte grond aangetroffen ((sub)recente ophoging). Deze laag gaat ofwel abrupt over in het ongestoorde dekzand (boringen 1 en 8), of is deels vermengd met de top van het dekzand (boring 2). In de boringen 3 t/m 6 ligt bovenop het dekzand een verstoord, zeer weinig en kleig pakket.

Archeologie

Er zijn tijdens het veldwerk geen aanwijzingen aangetroffen voor de aanwezigheid van (waardevolle) archeologische resten binnen het plangebied.

4 Conclusies en aanbevelingen

4.1 Conclusies

Gelet op de resultaten van het veldwerk - er zijn in het plangebied geen concrete aanwijzingen aangetroffen waaraan een archeologisch belang kan worden toegekend - kan worden geconcludeerd dat bij de realisering van de plannen vermoedelijk geen archeologische resten zullen worden verstoord.

4.2 Aanbevelingen

Op basis van de resultaten van dit onderzoek wordt in het plangebied in het kader van de voorgenomen bodemingrepen geen archeologisch vervolgonderzoek aanbevolen. Indien bij de uitvoering van de werkzaamheden onverwacht archeologische resten worden aangetroffen, dan is conform artikel 53 en 54 van de Monumentenwet 1988 (herzien in 2007) aanmelding van de desbetreffende vondsten bij de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap c.q. de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verplicht (vondstmelding via ARCHIS).

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek neemt de gemeente Oldebroek een selectiebe-sluit.

Literatuur

- Berghe, K.J. van den & N. W. Willemse**, 2009. Gemeente Kampen: een archeologische waarden- en verwachtingskaart. *RAAP-rapport* 1969. Weesp.
- Dam, P. & S. Koote**, 2004. *ANWB topografische atlas: Gelderland 1:25.000*. Amsterdam.
- Goossens, E. & L.J. Keunen & S.W. Jager**, 2010. Archeologische monumentenzorg in de gemeente Oldebroek. *RAAP-rapport* 2032. Weesp.
- Nederlands Normalisatie-instituut**, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*. Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Tol, A., P. Verhagen, A. Borsboom & M. Verbruggen**, 2004. Prospectief boren; een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. *RAAP-rapport* 1000. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Amsterdam.
- Uitgeverij Nieuwland**, 2005. *Grote historische topografische atlas ± 1905: Gelderland: schaal 1:25.000*. Tilburg.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties**, 1990. *Grote historische atlas van Nederland, 1: 50.000: deel 3: Oost-Nederland, 1830-1855*. Groningen.

Gebruikte afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische MonumentenKaart
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
SIKB	Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer
Wabo	Wet algemene bepalingen omgevingsrecht

Verklarende woordenlijst

dekzand

Fijnzandige afzettingen die onder periglaciaire omstandigheden voornamelijk door windwerking ontstaan zijn; de dekzanden van het Weichselien vormen in grote delen van Nederland een 'dek' (Saalien: Formatie van Eindhoven; Weichselien: Formatie van Twente).

horizont

Een bodemlaag waarin zich bepaalde bodemkundige processen afspelen.

periglaciaal

Heeft betrekking op de stroken rondom het door landijs bedekte gebied, op het daarop heersende klimaat en op kenmerkende verschijnselen in dit gebied.

sediment

Afzetting gevormd door het bijeenbrengen van losse gesteentefragmentjes (zoals zand of klei) en eventueel delen van organismen.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

Figuur 1. Boorpuntenkaart. Inzet: ligging in Nederland (ster).

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen.

Figuur 1. Boorpuntenkaart. Inzet: ligging in Nederland (ster).

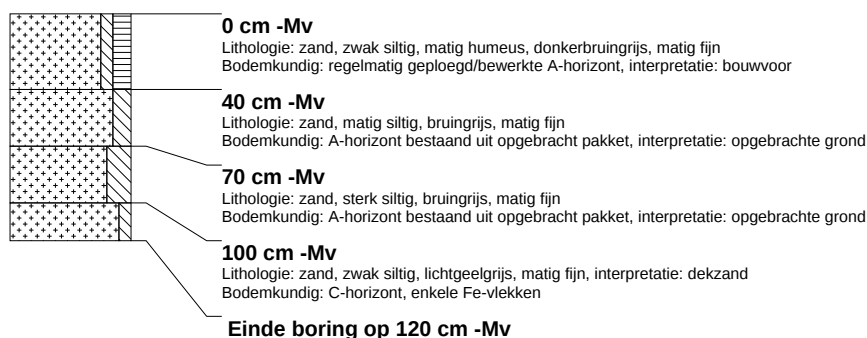
Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)			
Nieuwe tijd	B		1795
		A	1650
Middeleeuwen	Laat		1500
		Vol	1250
	Vroeg	Ottoons	1050
		Karolingisch	900
		Merovingisch laat	725
		Merovingisch vroeg	525
			450
Romeinse tijd	Laat		270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

Bijlage 1. Boorbeschrijvingen

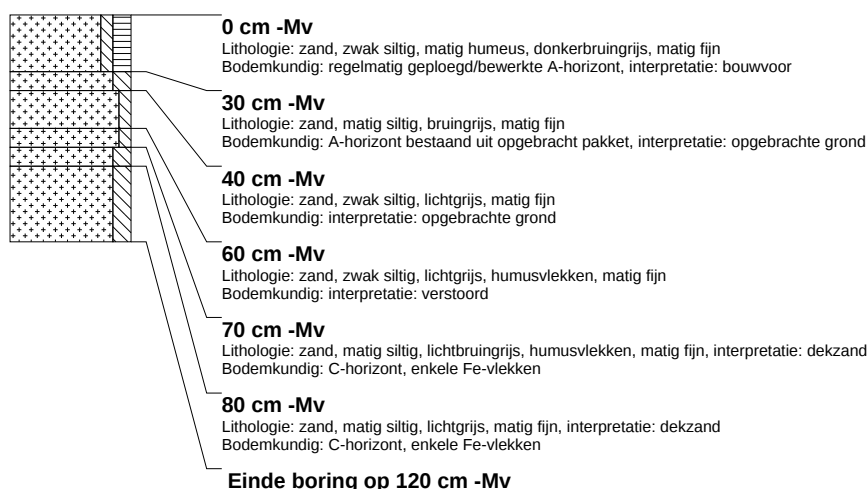
boring: ODZO-1

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: ODZO-2

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: ODZO-3

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

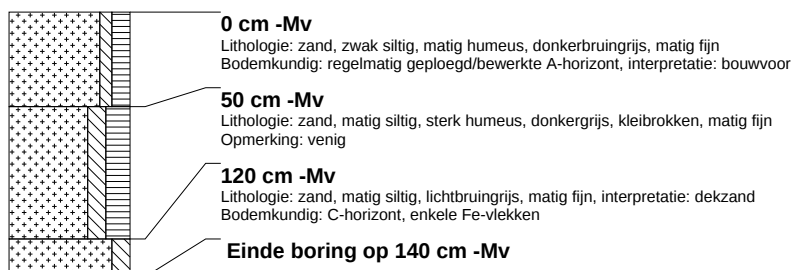
boring: ODZO-4

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

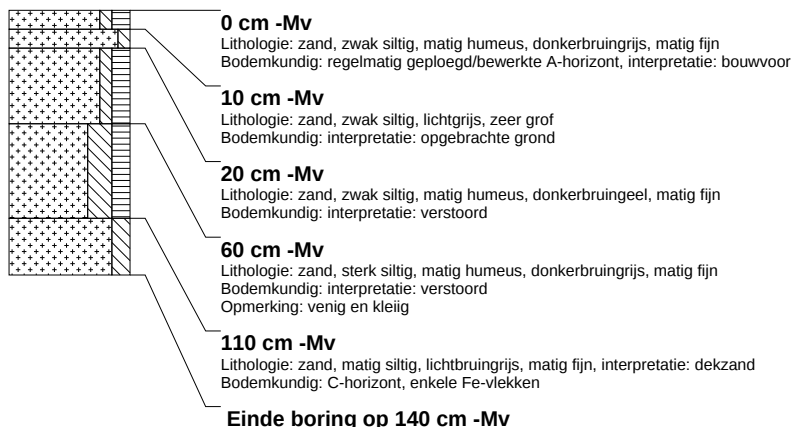
boring: ODZO-5

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

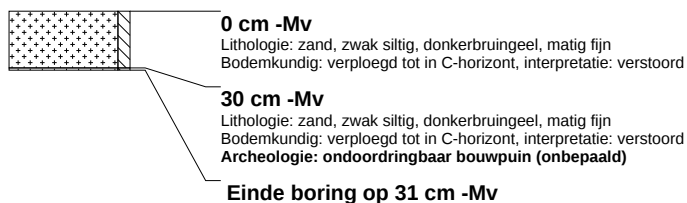
boring: ODZO-6

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: ODZO-7

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

boring: ODZO-8

datum: 9-3-2011, boortype: Edelman-15 cm, doel boring: archeologie - kartering, vondstzichtbaarheid: geen, provincie: Gelderland, gemeente: Oldebroek, plaatsnaam: Oosterwolde, opdrachtgever: Van Westreenen, uitvoerder: RAAP Oost

